

2. Амоша А.И. Иванов Е.Т., Прокопенко Н.Д. и др.. Теоретические и прикладные аспекты функционирования производственного комплекса региона. – Донецк: ІЕП НАН України.
3. Вовканич С, Копистянська Х., Цапок С. Інноваційний розвиток України як стратегія реалізації національної ідеї // Регіональна економіка. -2009.-№2.-С.40-46.
4. Геец В.М. Проблемные вопросы инновационного пути развития экономики Украины / // Вісн. Ін-ту економіки та прогнозування. — 2008. — N [1] . — С. 3-10.
5. Коверга С.В. Особливості стратегій інноваційного розвитку виробничо-господарських структур // Вісник Львівської державної фінансової академії: Зб. наук. статей. Економічні науки. – Л.: Львівська державна фінансова академія. – 2005. – № 7. – С. 336-342.
6. Лепа Н.Н. Методы и модели стратегического управления предприятием / НАН Украины. Ін-т економіки пром.-сті – Донецк: ООО «Юго-Восток» Лтд, 2002. – 186 с.
7. Санто В. Инновация как средство экономического развития. – М.: Прогресс, 2004.–234 с.
8. Статистичний щорічник України за 2006 р./Державний комітет статистики України: За ред. О.Г. Осауленка. – К.:Техніка, 2001. – 600 с.
9. Україна: стратегічні пріоритети: Аналіт. оцінки / Ред.: А.С. Гальчинський; Нац. ін-т стратег. дослідж.. — К., 2003. — 322 с.
10. Чумаченко Н.Г., Червова Л.Г., Пешко А.В. Инвестиционная политика в Украине // Економіка промисловості. – 2002. - №3. – С. 8-20.
11. Хамініч С. Ю. Управління персоналом в умовах інновацій : Монографія. – Дн. : Наука і освіта, 2002. – 224 с.
12. Чухно А.А. Постіндустріальна економіка: теорія, практика та їх значення для України. – К.: Логос, 2003. – 631 с.
13. Швиданенко О. А. Глобальна конкурентоспроможність: теоретичні та прикладні аспекта/ Монографія. - К.: КНЕУ, 2007.–312 с.
14. Шумпетер І. Теория экономического развития (Исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры). - М.: Прогресс, 1982. - 456 с.
15. Freeman C. The Economics of Industrial innovation. — 2nd edn. —London: Frances Pinter, 1992.—428 p.

УДК 330.341.1

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ – ОСНОВА РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Шматенко Р.М.

Обґрунтовано необхідність інновацій у розвитку сільського господарства, визначено основні проблеми, що гальмують розвиток інноваційної діяльності вітчизняних сільськогосподарських підприємств, виділено основні напрями інноваційної діяльності, що сприятимуть її активізації, а також запропонований комплекс завдань, вирішення якого сприятиме інноваційному розвитку сільськогосподарських підприємств.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Досвід розвинених країн світу свідчить, що запорукою економічного зростання як окремого підприємства, так і економіки країни в цілому, є розвиток та стимулювання інноваційної діяльності. Підвищення конкурентоспроможності вітчизняного аграрного сектора в сучасних умовах є стратегічно важливою проблемою, вирішення якої можливе лише за умови інноваційного розвитку вітчизняного сільського господарства. Саме тому однією з актуальних проблем агропромислового комплексу є інноваційний шлях розвитку виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання здійснення інноваційної діяльності сільськогосподарськими підприємствами та заходи щодо її активізації розглядаються в численних публікаціях вітчизняних провідних учених, таких як М.В. Зубець, С.А. Володін, В.П. Ситник, П.Т. Саблук, О.В. Крисальний, Ю.Ф. Мельник, В.Г. Андрійчук, В.В. Юрчишин, В.В. Лаврук та інші. Ними досліджено і вирішено цілий ряд теоретичних і практичних проблем підвищення інноваційного розвитку підприємств. Однак, беручи до уваги важливість проведених досліджень, складність і

масштабність інноваційних процесів спонукає знаходити нові недосліджені аспекти.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування необхідності інновацій у розвитку сільського господарства як основи підвищення його конкурентоспроможності; висвітлення основних проблем, що гальмують розвиток інноваційної діяльності вітчизняних сільськогосподарських підприємств. Основним завданням дослідження є визначення напрямів активізації інноваційної діяльності у сфері АПК у сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Агропромислові підприємства, що зневажають інноваційну політику, неминуче морально застарівають, йдуть на спад і вибувають з боротьби за споживача. У періоди великих змін, яким зараз є етап розвитку української економіки, спад відбувається значно швидше. Як тільки окреме агропромислове підприємство чи ціла галузь починає «озиратися» назад, дивитися в минуле, повернутися обличчям до майбутнього стає надзвичайно важко, а часом і просто неможливо. Досвід цілих країн показує, що домогтися великих успіхів можна лише на шляху свідомої, цілеспрямованої інноваційної діяльності.

мованої інноваційної і підприємницької діяльності [2].

Суттєвим фактором підвищення ефективності підприємницької діяльності є запровадження інновацій, яке повинно мати плановий і регулярний характер. Слід наголосити, що через консерватизм, властивий товаровиробникам-аграріям, вітчизняна сільськогосподарська продукція недостатньо конкурентоспроможна на внутрішньому ринку, що стримує розвиток АПК [1].

Виходячи зі специфіки сільського господарства, як галузі економіки, саме інноваційна діяльність є визначальним чинником для галузі. Пояснюється це специфікою аграрної сфери, де виробництво відбувається в умовах так званої ринкової моделі «чистої конкуренції», основними характеристиками якої є значна кількість виробників сільськогосподарської продукції, яка до того ж є стандартизованою або однорідною, досить прості умови входження в ринок цієї продукції та вихід з нього для підприємств-виробників і трейдерів, неможливість значно впливати на рівень цін на сільськогосподарську продукцію з боку її виробників. Саме такі особливості галузі обумовлюють основне джерело, за рахунок якого можуть зростати прибутки аграрних підприємств, і цим джерелом є зниження питомих виробничих витрат на виробництво сільськогосподарської продукції. Знижувати ж питомі виробничі витрати можливо лише за рахунок інноваційної діяльності, що і засвідчує досвід розвинутих країн світу [4].

Інноваційні процеси в АПК відрізняються різноманітністю регіональних, галузевих, функціональних, технологічних і організаційних особливостей. Сутність інноваційної діяльності в аграрному секторі економіки полягає у розробці і впровадженні в аграрне виробництво прогресивних методів ведення господарства, в основі яких лежать методи ефективного виробництва продукції, застосування нового покоління техніки, використання нової кадрової політики тощо з врахуванням накопиченого наукового та інноваційного потенціалу. Як стверджують українські вчені: «інноваційна діяльність в агропромисловому виробництві великою мірою залежить від науки, яка здійснюється науковими закладами та науково-педагогічними кадрами вищих навчальних закладів усіх рівнів акредитації» [5].

Результатами наукової і дослідницької діяльності вище названих закладів можуть бути нові сорти рослинництва, порід і видів тварин і кросів птиці, нові чи покращені продукти харчування, матеріали, нові технології у землеробстві, рослинництві, тваринництві і переробній промисловості, нові добрива і засоби захисту рослин і тварин, нові методи профілактики і лікування тварин і птиці, нові форми організації і управління різними сферами економіки, нові підходи до соціальних послуг, що дозволяють підвищити ефективність виробництва, завдяки їх реалізації у господарській практиці АПК [5].

Помилковим можна вважати думку, що інноваційна діяльність, як і підприємницька діяльність загалом, лежить в сфері вільної творчості і носить стихійний характер. Ця діяльність повинна бути організованою, інакше вона закінчиться повним провалом. Це значить, що будь-які інновації і зв'язані з ними тимчасові параметри повинні бути визначені і чітко пояснені. Потрібно також скласти план проведення інноваційних заходів із розбивкою на конкретні завдання. Наявність такого плану дає можливість розрахувати фінансові ресурси, необхідні для проведення того чи іншого інноваційного рішення, визначити потребу в людських ресурсах, їхній якості і кваліфікації. Але план перетвориться в ефективне управління до інноваційних дій у тому випадку, якщо в підприємстві буде чітко визначена відповідна інноваційна політика [2].

На основі проведених досліджень можна виділити основні проблеми, що стали на заваді провадження інноваційної діяльності аграрними підприємствами України: фінансові, організаційно-комунікаційні, інформаційні, виробничі, ринкові.

Фінансові проблеми характеризуються нестачею власних коштів підприємств аграрного сектору, а також складними умовами залучення фінансових ресурсів у власне розпорядження.

Нерозвиненість ринку технологій, недосконалість нормативно-правової бази інноваційної діяльності, а також обмеженість досконалого застосування комунікативних зв'язків з іншими суб'єктами інноваційного процесу можна узагальнити як організаційно-комунікаційні труднощі.

Інформаційні проблеми свідчать про недостатність, або взагалі відсутність інформації про нові технології, а також про стан та оцінку ринку збуту інноваційної продукції.

Низький інноваційний потенціал підприємства, нестача кваліфікованого персоналу є вагомими причинами недосконалого виробничого процесу підприємства аграрної сфери.

Ринкові проблеми характеризуються невідповідністю строків інноваційного процесу, високою вартістю нововведень, високим ризиком провадження інноваційної діяльності, низьким попитом на вітчизняні нововведення, а також тривалим строком окупності нововведень.

Активізація інноваційного розвитку є необхідною умовою ефективного функціонування агропромислової сфери, що можливо досягти шляхом швидкого впровадження прогресивних технологій і збільшення виробництва нових конкурентоспроможних продуктів.

Досвід свідчить, що нагромадження нових наукових знань малоефективне, якщо вони не перетворюються у нові технологічні засоби чи прогресивні ресурсозберігаючі технології, які впроваджують у виробництво. Це заважає перетворенню агропромислового виробництва у рушійну силу науково-технологічно-технічного про-

цесу в країні. Отже, без втілення наукових досягнень у матеріальне виробництво наука не зможе перетворитися у безпосередню продуктивну силу [4].

Кожний сільськогосподарський товаровиробник перед початком здійснення інноваційної діяльності повинен проаналізувати джерела інноваційних можливостей, оскільки основною умовою здійснення інноваційної діяльності є наявний інноваційний потенціал, який включає сукупність наявних ресурсів підприємства; здатність і готовність здійснювати реалізацію інноваційного процесу; спроможність до впровадження досягнень науки і техніки в конкретні товари, розробляти і реалізовувати інноваційні проекти нової, наукомісткої конкурентоспроможної продукції, що має задовольнити потреби і запити споживачів; спроможність досягнення інноваційних цілей.

Інноваційний потенціал аграрного підприємства необхідно розглядати як підсистему цілісної системи, в якій він знаходиться в тісному взаємозв'язку та взаємозалежності з іншими потенціалами підприємства. Від величини інноваційного потенціалу залежить вибір стратегії інноваційного розвитку. Тобто, якщо у підприємства є всі необхідні ресурси, воно має можливість діяти за стратегією лідера, розробляючи й впроваджуючи принципово нові або базисні новації. Якщо ж інноваційні можливості обмежені, то необхідно їх нарощувати і обирати стратегію послідовника, тобто реалізовувати поліпшуючі технології.

Інноваційні ідеї кожного підприємства агропромислової сфери є індикаторами змін, що або відбулися, або відбудуться найближчим часом у діяльності підприємства. На основі сукупного розгляду факторів зовнішнього і внутрішнього середовищ інноваційної діяльності можна зазначити, що до основних напрямів інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств, що сприятимуть підвищенню їх економічної ефективності є технологічні, асортиментні, маркетингові, та інфраструктурні поліпшуючі перетворення.

Технологічне удосконалення включає розробку і вдосконалення сільськогосподарської продукції, що користується максимально корисним результатом як для виробника, так і для споживача; вдосконалення технологічних процесів з метою скорочення тривалості виробничого циклу переробки сільськогосподарської сировини, забезпечуючи при цьому високу якість продукції; розробку і впровадження власних пакувальних ліній, що відповідають технологічній специфіці вироблених продуктів; вдосконалення тари, упаковки і способів перевезень.

Розробка і виробництво певних наборів товарних груп, екологічно безпечних продуктів масового споживання; підвищення споживчих якостей продукції; проходження сертифікації і стандартизації продукції відноситься до асортиментної політики аграрного підприємства.

Маркетингова діяльність повинна бути спрямована на кон'юнктурні дослідження ринків збуту і виявлення нових споживчих сегментів, пошук і формування інформаційних баз про ринкове середовище і споживчі властивості товарів конкуруючих підприємств, пошук партнерів по впровадженню і фінансуванню інноваційних проектів.

Весь цикл інноваційного супроводу виробничої діяльності від розробки нових науково-технічних ідей і до моменту реалізації створеної наукоємної продукції повинен бути інфраструктурно-забезпечений, що є необхідною умовою функціонування кожного підприємства.

Особлива роль в інноваційному спрямуванні розвитку агропромислового виробництва відводиться розв'язанню комплексної проблеми матеріально-технічного забезпечення і формування повноцінного ринку інновацій в АПК. Адже в ринкових умовах цей ринок має виконувати як функцію постачання агропромислового виробництва новою технікою та технологіями, так і функції, які в плановій економіці успішно виконували системи підвищення кваліфікації та впровадження досягнень науки і техніки. Тобто, визначальна роль в його формуванні тут відводиться не тільки потужностям вітчизняного машинобудування, а й аграрній науці, освіті та сільськогосподарському дорадництву [3].

Абсолютно очевидно, що у вирішенні даних проблем активну роль повинна відігравати держава, розробляючи комплексну програму інноваційного розвитку галузі, визначаючи пріоритети і встановлюючи систему заходів прямого і непрямого регулювання.

Отже, інноваційний розвиток сільськогосподарських підприємств стане можливим лише за умови підтримки державою і вирішення наступних завдань:

- формування та затвердження на державному рівні комплексу взаємопов'язаних галузевих інвестиційно-інноваційних програм і проектів, які сприятимуть реалізації інноваційної ідеї від моменту її зародження до освоєння інноваційного ринкового середовища;

- фінансове та матеріальне забезпечення наукової і науково-технічної сфери, покликане встановити стійкі зв'язки між наукою і ринком, забезпечити комерціалізацію результатів досліджень і розробок;

- створення інституційного середовища для здійснення і впровадження результатів наукових досліджень не тільки шляхом прийняття відповідних законів і нормативних актів, які діють і на сьогоднішній день, але не є достатньо ефективними, а також шляхом створення спеціалізованих організацій у вигляді загальнодержавних і регіональних галузевих інвестиційно-інноваційних фондів, технологічних і науково-освітніх альянсів та інших структур. До складу інституційного середовища повинні увійти інформаційно-аналітична система і

система методологічного забезпечення, що надають повний спектр інформації, рекомендацій і вказівок суб'єктам інноваційного процесу;

- об'єднання вищих навчальних аграрних закладів і науково-дослідних організацій з метою створення ефективних конкурентоздатних інформаційних центрів для встановлення гнучкої, швидкої і плідної співпраці по різних напрямках інноваційної діяльності;

- підсилення ролі суб'єктів аграрного підприємництва в інноваційному процесі, стимулювання впровадження розробок у виробництво шляхом розширення доступності фінансових ресурсів, зниження податкового навантаження та інших стабілізуючих чинників, спрямованих на підвищення ефективності інноваційної діяльності;

- формування системи підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації персоналу агропромислових підприємств, які залучаються для реалізації конкретних інноваційних програм і проєктів, а також державних службовців, що займаються регулюванням інноваційного процесу;

- забезпечення контролю за використанням інновацій, визначення їх доцільності та відповідності екологічним, технічним та іншим вимогам;

- розробка методів обліку впливу впроваджених результатів наукових досліджень на соціально-економічні параметри аграрної системи.

Висновки. Кожному сільськогосподарському товаровиробнику зокрема та кожному учаснику аграрного ринку в цілому необхідно усвідомити, що важливим елементом конкурентоспроможності вітчизняних підприємств є інновації, які в останні роки набувають вирішального значення для розвитку аграрного виробництва.

На основі проведених досліджень можна виділити основні проблеми, що стали на заваді провадження інноваційної діяльності аграрними підприємствами України: нестача власних коштів підприємств аграрного сектору, складні умови залучення фінансових ресурсів у власне розпорядження, недосконалість нормативно-правової бази інноваційної діяльності, обмеженість досконалого застосування комунікативних зв'язків з іншими суб'єктами інноваційного процесу, обмеженість інформації про нові технології, низький інноваційний потенціал підприємств, високий ризик провадження інноваційної діяльності, низький попит на вітчизняні нововведення.

На основі сукупного розгляду факторів зовнішнього і внутрішнього середовищ інноваційної діяльності можна зазначити, що до основних напрямів інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств, що сприятимуть підвищенню їх економічної ефективності є технологічні, асортиментні, маркетингові, та інфраструктурні поліпшуючі перетворення.

Кожний сільськогосподарський товаровиробник перед початком здійснення інноваційної діяльності повинен проаналізувати джерела інноваційних можливостей, здатність і готовність

здійснювати реалізацію інноваційного процесу, спроможність досягнення інноваційних цілей.

Інноваційний розвиток сільськогосподарських підприємств стане можливим лише за умови підтримки державою і вирішення наступних завдань:

- формування та затвердження на державному рівні комплексу взаємопов'язаних галузевих інвестиційно-інноваційних програм і проєктів;

- фінансове та матеріальне забезпечення наукової і науково-технічної сфери;

- створення інституційного середовища для здійснення і впровадження результатів наукових;

- об'єднання вищих навчальних аграрних закладів і науково-дослідних організацій з метою створення ефективних конкурентоздатних інформаційних центрів;

- підсилення ролі суб'єктів аграрного підприємництва в інноваційному процесі, стимулювання впровадження розробок у виробництво;

- формування системи підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації персоналу агропромислових підприємств, а також державних службовців, що займаються регулюванням інноваційного процесу;

- забезпечення контролю за використанням інновацій, визначення їх доцільності та відповідності екологічним, технічним та іншим вимогам;

- розробка методів обліку впливу впроваджених результатів наукових досліджень на соціально-економічні параметри аграрної системи.

Література

1. Куласць М.М. Інновації у розвитку підприємництва в аграрній сфері / М.М. Куласць, М.Ф. Бабієнко, О.Д. Витвицька та ін. // Економіка АПК: Міжнародний науково-виробничий журнал. – 2009. – № 1. – С. 55-63.
2. Лаврук В.В. Маркетингова концепція інноваційної політики агропромислового розвитку у конкурентному середовищі / В.В. Лаврук // Агросвіт. – 2009. - № 3. – С. 4-7.
3. Мельник Ю.Ф. Агропромислове виробництво України: уроки 2008 року і шляхи забезпечення інноваційного розвитку / Ю.Ф. Мельник, П.Т. Саблук // Економіка АПК: Міжнародний науково-виробничий журнал. – 2009. - № 1. – С. 3-15.
4. Овчарук В.І. До питання інноваційного розвитку сільського господарства / В.І. Овчарук // Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету. – 2008. – Вип. 16. – Т. 3. – С. 5-7.
5. Рибіна Л.О. Теоретичні аспекти інноваційної діяльності та її особливості у сфері АПК / Л.О. Рибіна // Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. Сер. Економіка і менеджмент. – 2008. - № 2 (4). – С. 13-21.